

Razvoj govora i čimbenici koji utječu na njega

Rožaj, Silvija

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:156515>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

SILVIJA ROŽAJ

RAZVOJ GOVORA I ČIMBENICI KOJI UTJEČU NA NJEGA

Završni rad

Pula, rujan 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

SILVIJA ROŽAJ

RAZVOJ GOVORA I ČIMBENICI KOJI UTJEČU NA NJEGA

Završni rad

JMBAG: 0303053038, izvanredni student

Studijski smjer: Predškolski odgoj

Predmet: Govorno izražavanje

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Lingvistika

Mentor: Irena Mikulaco, prof. pred.

Pula, rujan 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana _____, kandidat za prvostupnika _____ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

Sadržaj:

1. Uvod.....	1
2. Govor, jezik i komunikacija.....	2
2.1. Verbalna komunikacija	2
2.1.1. Usmena komunikacija.....	3
2.1.2. Pisana komunikacija.....	3
2.2. Neverbalna komunikacija.....	3
3. Razvoj govora.....	5
3.1. Čimbenici pojave govora.....	5
4. Nastanak glasa.....	6
4.1. Razvojne razine govora	7
4.2. Govorenje i razumijevanje	8
4.3. Predčitačke vještine	9
5. Govorni razvoj djeteta u dobi od tri mjeseca do sedam godina	10
6. Usporen govorno-jezični razvoj.....	12
6.1. Dječje jezične pogreške	13
7. Nijemost i gluhoća	14
7.1. Oblici komunikacije kod gluhih osoba.....	15
8. Aktivnosti za razvoj govora.....	16
8.1. Razvoj govora pričom.....	16
8.2. Igre	17
8.3. Igre prstima	18
9. Artikulacija	19
10. Utjecaj unutarnjih čimbenika na razvoj govora	20
10.1. Utjecaj spola	20
10.2. Utjecaj redoslijeda rođenja.....	20
10.3. Utjecaj razlike između ljevaka i dešnjaka	21
10.4. Utjecaj vida	21
11. Utjecaj vanjskih čimbenika na razvoj govora	22
11.1. Utjecaj odgojitelja	22
11.2. Utjecaj vršnjaka	22
11.3. Utjecaj obitelji.....	22

11.4. Dvojezičnost u obitelji	23
11.5. Utjecaj televizije, računala i video igara	23
12. Izlaganje	25
13. Zaključak	27
Literatura	28
Sažetak	30
Summary	31
Ključne riječi	32
Key words	33

1. Uvod

Pokušajmo zamisliti kakav bi bio svijet da nema govora. Vjerojatno nikakav; ljudi se ne bi mogli sporazumijeti, nebi bilo svijeta kakvog danas poznajemo.

Govor se razvija od najranije dobi. Kako bi se dijete psihički razvijalo, važan je svaki trenutak i postupak prilikom profesionalnog i privatnog rada s djecom, jer se to sve očituje u kasnijem životu. Dakako, svaki odgojitelj je individualan te ima drugačiji pristup djeci, ali je važno da uči s djecom i od djece te da po završetku odgojno-obrazovnog procesa djeca imaju potrebno znanje i vještine za svoju dob. Govor i govorno područje su već poprilično istražena tema, no većina ljudi ne zna što je sve bitno kako bi govor bio što razvijeniji.

Govor se usvaja spontano, a izuzetak su organska ili mentalna oštećenja. Govor je prirodni, brži i jednostavniji te stoga česti način sporazumijevanja (Pavličević-Franić, 2005). Dakako, to ne znači da treba pustiti dijete da samo nauči, već ga usmjeravati u jezik. Dijete samo ima potrebu proizvoditi svakakve zvukove, a obitelj i odgojitelji su ti koji trebaju pričati s djetetom i učiti ga riječi. Stoga možemo reći, želimo li poboljšati govornu osposobljenost djeteta, trebamo kod njega razvijati komunikacijske vještine i obogatiti rječnik aktivnim slušanjem, govorenjem, čitanjem i pisanjem (Pavličević-Franić, 2005).

U ovom radu objašnjava se razlika između jezika, govora i komunikacije te njihova međusobna povezanost. Objašnjava se kako nastaje glas, a samim time i govor, te su pojašnjene komplikacije pri usvajanju govora i pogreške u izgovoru; opisuje se razvoj govora i navedene su aktivnosti kojima potičemo govor te čimbenike o kojima ovisi kako će se govor razvijati.

2. Govor, jezik i komunikacija

U početku evolucije, ljudi su najprije komunicirali krikom i pokretima. Tijekom razvoja, neartikulirani krik je postupno prelazio u artikulirani glas koji se ostvaruje u različitim kombinacijama, to jest, riječi (Pavličević-Franić, 2005). Danas se to zove govor.

Govor je ljudska osobina kojom dolazi do artikulacije glasova s određenim značenjem pomoću govornih organa, osjetilo kojim se svakodnevno služimo kako bismo prenijeli drugoj osobi ono što želimo reći. Te proizvedene glasove oblikujemo u riječi, slogove te rečenice, koje nam služe za komunikaciju. Govor na kojem se izražavamo zove se jezik, koji se može definirati kao „*društvena tvorevina i zajednički je svim pripadnicima iste jezične zajednice, a govor je individualna tvorevina svakog pojedinca*“ (Pavličević-Franić 2005: 14). Danas se u svijetu govori između 5000 i 7000 jezika. Najčešće, svaka država ima svoj jezik.

U Engleskoj postoji legenda koja kaže da je škotski kralj Jakov, početkom 17. stoljeća, proveo lingvistički eksperiment kako bi otkrio kojim su jezikom govorili prvi ljudi na Zemlji. Dvoje tek rođene djece poslao je u pratnji gluhonijeme dadilje na nenastanjen otok. Mislio je da će tako otkriti od kojeg su jezika potekli svi ostali jezici, čak je pretpostavljao da će djeca progovoriti hebrejski. Međutim, razočarao se kad je shvatio da djeca ne govore ni jednim jezikom. Dakako, djeca nisu mogla progovoriti ni jednim jezikom kad ni jedan jezik nisu čula oko sebe (Prebeg-Vilke, 1991), iz čega možemo zaključiti da se jezik treba usvajati.

Kada razgovaramo s nekime, mi komuniciramo. Komunikacija je širok pojam, a objašnjava se kao proces razmjene informacija od pošiljatelja do primatelja. Može se podijeliti na verbalnu i neverbalnu. Govor nam služi za komunikaciju, no ne trebamo govoriti da bismo komunicirali s nekime.

2.1. Verbalna komunikacija

Verbalnom komunikacijom razmjenjujemo misli, osjećaje, informacije, ideje i podatke s drugim ljudima uz korištenje glasova. Verbalna komunikacija može biti usmena i pisana.

2.1.1. Usmena komunikacija

Usmenom komunikacijom nazivamo govoreni jezik. Usmeno izražavanje temeljni je oblik sporazumijevanja u povijesti ljudske komunikacije i znatno je stariji od pisma. Ne postoji niti jedna ljudska zajednica bez govora, ali postoje jezici bez pisma (Pavličević-Franić, 2005). Prilikom usmenog izražavanja, to jest, govora, moramo paziti i kako ćemo što reći; obratiti pažnju na ton glasa, brzinu te način na koji ćemo nešto priopćiti.

2.1.2. Pisana komunikacija

Pisanom komunikacijom nazivamo razgovor slovima. Slovima se bilježe željeni glasovi. Kako bi se omogućila pisana komunikacija, potrebno je savladati grafijski sustav jezika te naučiti pravopisna pravila prema kojima se određeni jezik bilježi. Danas je poznato gotovo tisuću različitih vrsta pisama (Pavličević-Franić, 2005). Nedostatak pisane komunikacije jest to što se ne zna kakva je osoba dok nešto piše; može misliti ili osjećati jedno, a pisati drugo.

2.2. Neverbalna komunikacija

Djeca obično oko navršene prve godine života počinju izgovarati prve riječi, no njihova komunikacija počinje znatno ranije. Kod novorođenčeta još nije razvijen govor, ali zato dijete neverbalno (bez riječi) komunicira s roditeljima i okolinom. Na taj način zadovoljava svoje potrebe.

Neverbalna komunikacija je govor tijela. Kada nešto iznosimo sugovorniku, služimo se i tijelom; pokretima ruku, držanjem tijela, gestama, kontaktom očima... Dakako, dijete neće komunicirati pokretima ruku i stavom, već plačem i smiješkom, što je detaljnije objašnjeno u nastavku.

Kada nešto izlažemo sugovorniku, poželjno je da verbalnom i neverbalnom komunikacijom prenosimo istu poruku. „*Verbalni dio poruke može biti potkrijepljen neverbalnim, ali ga neverbalni može i poništiti*“ (Vodopija 2006: 9). Zašto? Stav tijela mora biti u skladu s onim što govorimo; npr. ako govornik izrazito maše i služi se

rukama, slušatelj bi mogao posumnjati da osoba laže, ako su prekrižene ruke ili noge, to odaje dojam da je osoba zatvorena u sebe i ne želi previše komunicirati, čak i ako govori suprotno. Zbog toga nema sigurnosti kod pisane komunikacije, jer ne vidimo ponašanje neke osobe dok nešto priča. Također, bitan je i razmak između nekog, pa tako razlikujemo (prema Čerepinko, 2012):

- intimni prostor (do 50 centimetara): tu puštamo samo bliske osobe
- osobni prostor (od 50 do 120 centimetara): udaljenost koja je najčešća prilikom razgovora
- društveni prostor (120 do 300 centimetara)
- javni prostor (više od 300 centimetara): najčešći kod javnog izlaganja.

Pri ostvarivanju uspješne jezične komunikacije važnu ulogu imaju i osobine govornih osoba. Treba uzeti u obzir individualne potrebe i obilježja sudionika procesa sporazumijevanja kojima vladanje jezikom omogućava socijalizaciju u određenoj društvenoj sredini (Pavličević-Franić, 2005). Iz toga možemo zaključiti da, koliko god govor bio razvijen, moramo poraditi i na komunikacijskim vještinama, a to se postiže stalnim razgovorom i pričanjem djetetu.

3. Razvojjgovora

Već u vrlo ranom razdoblju djeca shvaćaju da se riječima mogu služiti za izražavanje niza različitih ideja i koncepata koje žele ponuditi sugovorniku. Govor djece, kada tek progovore, sastoji se od tek nekoliko riječi. One će mu pomoći da traži pomoć, raspravlja o nekim radnjama, komentira predmete i ljude iz okoline, pozdravlja... Govor djece starije dobi raznovrsniji je, a razlike među pojedincima veće i uočljivije. Razvoj govora te djetetova verbalna komunikacija ovise o brojnim čimbenicima. Svako dijete je individualno, stoga možemo reći da se neka djeca razvijaju brže, a neka sporije.

3.1. Čimbenici pojave govora

Da bi se govor počeo razvijati, važan je niz čimbenika koji se dijele na unutarnje i vanjske.

Unutarnji:

- opće zdravstveno stanje
- uredno razvijeni govorni i slušni organi
- dobro razvijen vid
- uredan intelektualni razvoj
- spol
- redoslijed rođenja
- razlika između ljevaka i dešnjaka.

Vanjski:

- skupina vršnjaka
- jasllice, vrtić
- škola
- dvojezičnost u obitelji
- obiteljsko okruženje
- televizija, računala i video igre.

4. Nastanak glasa

Kao djetetu, odrasli nam na pitanje kako nastaje glas, često odgovaraju da govorimo jezikom. Ne zna se da li je to odgovor iz neznanja prema temi ili zbog toga što je to 'lakše za objasniti'. Jezik sudjeluje u procesu govora, no definitivno možemo zaključiti da ne govorimo jezikom. No, kako zapravo nastaje glas?

Glasovi nastaju u tijeku psihofizičkog procesa ili govornog čina prolaskom zračne struje kroz govorne šupljine i u njima različitim kombinacijama položaja i pokreta govornih organa. Dva su načina stvaranja zvuka u govoru:

1. jednolikim treperenjem glasnica stvara se zvuk, koji se oblikuje u govornim prolazima i šupljinama prije svoga izlaska

2. na tzv. aerodinamičan način, pri čemu zvuk nastaje vrtlozima zračne struje. Na prvi se način pretežno tvore zvukovi za vokale i sonante, a na drugi za šumnike (turbulente) (Izvor: http://www-gewi.uni-graz.at/gralisalt/3.Linguistikarium/Phonetik/BKS/Erzeugung%20der%20Stimme_Schema.html, pristupljeno 22. kolovoza 2017).

U procesu govora sudjeluje više organa, koje možemo podijeliti na pomične i nepomične.

Pomični organi:

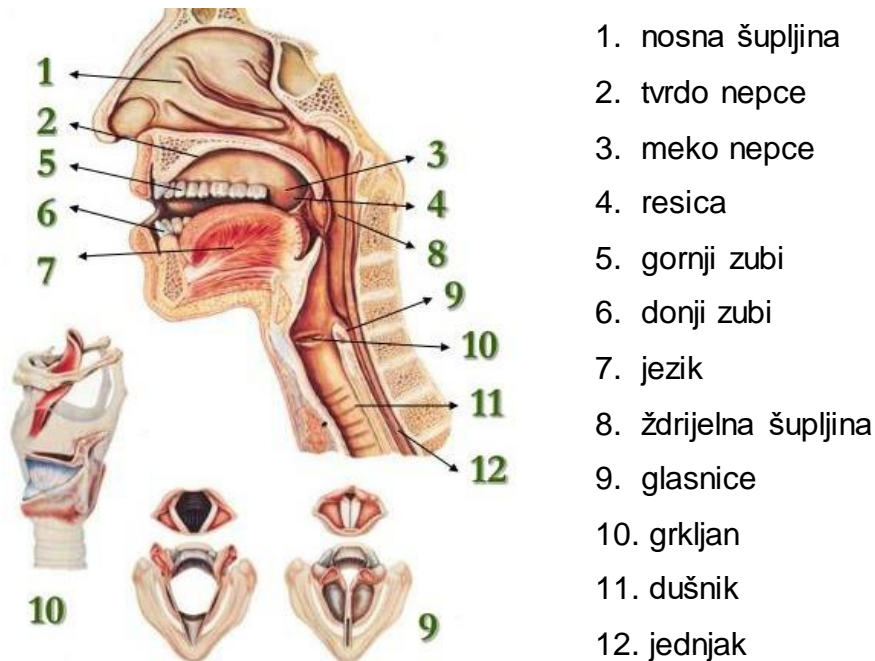
- grkljan
- glasnice
- nepce s resicom
- jezik
- donja čeljust
- ždrijelne stijenke
- usne.

Nepomični organi:

- tvrdo nepce
- gornja čeljust

- zubi (Izvor: http://ucilnica.os-smartnolitija.si/pluginfile.php/5248/mod-resource/content/0/Govorni_organi_i_podjela_glasova_-_pravila.doc; vlastiti prijevod, pristupljeno: 21. rujna 2017).

Prikaz govornih organa:

Slika 1. Govorni organi

Izvor:

(https://www.google.hr/search?q=govorni+organi&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjcoeeZs ejVAhUEtRQKHRkEB0kQ_AUICigB&biw=1366&bih=605#imgrc=9yRfl9XsOQZFWM, pristupljeno 22. kolovoza 2017)

4.1. Razvojne razine govora

1. Pragmatska razina

Dijete u ovoj fazi ima sposobnost govora, ali to još ne čini, već komunicira pomoću verbalnih i neverbalnih signala: vriskom, plačem, pokazivanjem, govorom tijela, pantomimom. Svakako je potrebno dozvoliti djetetu da se izjasni na bilo koji njemu poznat način. U ovoj fazi, iako dijete ne govori, svakako razumije ono što se njemu govori. Ta se sposobnost iskazuje par mjeseci prije same pojave govora.

2. Amplikacijska razina

U ovoj fazi treba iskušati granice i mogućnosti djeteta, te ukoliko je moguće pokušati dosegnuti realni maksimum, to jest dostići gornju amplikacijsku razinu kako bi glasovni izraz što više sličio onom izrazu koji se u jeziku koristi.

3. Kvalitativna razina

Tu dijete upoznaje estetsku dimenziju jezika. Što je utjecaj okoline poticajnije, to je i kvalitativna razina govora viša, a rječnik bogatiji. Najintenzivniji razvoj govora i jezika obuhvaća prve tri godine života i odvija se po predvidivim fazama. Dijete prolazi od faze prvog krika i glasanja do faze voljnog sudjelovanja u razgovoru u kojem izražava svoje misli, osjećaje, stavove i potrebe.

4.2. Govorenje i razumijevanje

Razumijevanje govora najčešće prethodi samom činu govorenja. Nekad se te dvije faze znaju odvijati i istovremeno, a dešava se i da govorenje prethodi razumijevanju. Govorno izražavanje nastavlja se na prvotnu sposobnost slušanja. Slušajući i oponašajući odrasle govornike, dijete se postupno počinje govorno izražavati.

Temeljna jedinica govorenja jest govorni čin koji obuhvaća:

- sadržaj (ono o čemu se govori)
- izraz (izbor jezičnih jedinica pomoću kojih se govor ostvaruje)
- značenje (što izgovoreni sadržaj znači ili može značiti)
- namjeru (s kojom se svrhom ostvaruje)
- kontekst (okruženje u kojem se govor ostvaruje).

Osnovna funkcija govornog čina jest verbalno sporazumijevanje, odnosno ostvarenje govora kao usmene jezične djelatnosti između sugovornika (Pavličević-Franić, 2005).

4.3. Predčitačke vještine

Kako bi čovjek naučio čitati, prethodno mora ovladati predčitačkim vještinama, a u to se ubraja razvijanje govora, razvoj glasovne osjetljivosti, raščlamba riječi na glasove, usvajanje pisanih glasova (slova), prijenos govora u pisani tekst (Pavličević-Franić, 2005).

Kada se govor kod djeteta razvija bez većih teškoća, tada se počinju razvijati i predčitačke vještine. Trogodišnje dijete može prepoznati da netko upravo čita ili piše, razumije da je svrha čitanja da se ta poruka primi. Oko četvrte i pete godine života dijete počinje shvaćati da postoji i pismo, postaje svjesno razlike u slovima, smjera pisanja (slijeva-nadesno i odozgo-dolje), te dolazi do saznanja da se svaka riječ sastoji od zasebnih glasova. Između pete i šeste godine dijete je spremno na igru s rastavljanjem riječi na glasove, uživa u rimi, dok se između šeste i sedme godine uspostavlja veza između glasa i slova (Pavičić Dokoza, 2011).

Kod neke djece se razvoj predčitačkih vještina događa ranije, a kod neke kasnije. Također, nekoj djeci treba više vremena, nekoj manje.

„Najviša razina čitanja (kao vještine) jest izražajno i glatko čitanje s razumijevanjem“
(Pavličević-Franić, 2005).

5. Govorni razvoj djeteta u dobi od tri mjeseca do sedam godina

Djetetovi prvi zvukovi su gugutanje, plač (ovisno o potrebama) te smijeh, strese se na razne zvukove, stišava se ili smiješi kada mu se obraća (Apel, Masterson, 2004). S navršenih 4 mjeseca, proizvodi zvukove koji nalikuju glasovima govora, pokazuje ushićenje i razoračanje, te postepeno dolazi do skupina glasova, a zatim se pojavljuju imenice (dijete označava željeni predmet ili osobu), stereotipni pridjevi (prilozi prošlog vremena koji označavaju neki ishod) te glagoli ili izrazi za dozivanje, stoga možemo reći da u svojoj prvoj godini dijete izražava svoja fiziološka i emocionalna stanja gugutanjem, brbljanjem te krikom (Ignjatović-Savić, 1981, vlastiti prijevod). Do prve godine dijete već ima jednu do dvije riječi, a to su najčešće mama, tata ili pa-pa (Apel, Masterson, 2004).

U navršenoj prvoj godini života slijedi jednostavne upute i razumije jednostavna pitanja (Apel, Masterson, 2004), a zatim se pojavljuju rečenice koji čine dvije riječi; glagol i objekt ili subjekt i objekt, imenica i pridjev, zamjenica ili glagol („Mama daj!“, „Gdje maca?“). U ovoj fazi često se izostavlja glas „i“ ili cijela riječ, zamijeni se redosljed riječi te se ne koriste prijedlozi (Ignjatović-Savić, 1981, vlastiti prijevod), a svakog mjeseca izgovara sve više riječi (Apel, Masterson, 2004).

S dvije godine dolazi do pravilne strukture rečenice (subjekt-glagol-objekt), pojavljuju se blisko buduće i prošlo vrijeme. Pojavljuju se prijedlozi (k, od, s, za). Djeca počinju pravilno upotrebljavati zamjenice, no još je prisutno skraćivanje rečenica. Također, dijete počinje shvaćati odnose u prostoru; gore, dolje, u, na, veliko, malo (Apel, Masterson, 2004).

Treću godinu života obilježava pojava odnosnih i vremensko zavisnih rečenica, no nema više nepotpunih rečenica. Dijete počinje koristiti čestice, brojeve, pojavljuju se pokazne zamjenice i pridjevi. Vrijeme radnje određuju priložima i veznicima te se pojavljuje veznik „i“. Rječnik je bogatiji, rečenica tročlana, učvršćuje se temelj materinskog jezika (Ignjatović-Savić, 1981, vlastiti prijevod). Dijete priča o tome što je radilo u vrtiću ili kod bake, a koristi rečenice od četiri i više riječi (Apel, Masterson, 2004).

Sa četiri godine, glas postaje jasniji, rečenice sadrže mnogo pojedinosti te glatko komunicira s drugom djecom i odraslima (Apel, Masterson, 2004). Dijete uživa u igri riječima, te samo stvara nove riječi (Vodopija 2006: 15).

U petoj godini života, izgovor svih glasova je pravilan, rečenice su gramatički ispravne, prisutan je interes za slova i čitanje. S navršenih šest godina, dijete usvaja apstraktne pojmove (ljubav, sreća...), imenuje dane i mjesece, govor prilagođava socijalnim situacijama, kontrolira glasnoću glasa, poznaje slova (Pavličević-Franić, 2005)...

Dakako, svako dijete je drugačije i promjene u govoru te cjelokupnom razvoju se događaju individualno. No, ukoliko postoje veća odstupanja u govoru od ostale djece podjednake dobi, potrebno je zatražiti pomoć logopeda.

6. Usporen govorno-jezični razvoj

U dobi od četiri godine, može se zamijetiti usporen ili poremećen razvoj djetetova govora. Poteškoće u govoru mogu se vidjeti ako dijete:

- govori manje od vršnjaka ili poprilično kasnije progovara
- koristi određen broj riječi
- često rabi neobičan redoslijed riječi, kraće i jednostavnije rečenice
- teže razumije jezične poruke i drugo.

Kada dijete progovori, ne očekuje se od njega da je taj govor savršen, jer ga roditelji potiču na komunikaciju. Rani dječji govor potrebno je poticati i ne ispravljati bez obzira na njegovu nesavršenost. Tek nakon četiri godine djetetova života potrebno je reagirati ukoliko se djetetov govor ne poboljša (Rade, 2003).

„Umno retardirane osobe, ovisno o stupnju svoga 'misaonoga oštećenja', imat će poteškoće s usvajanjem i učenjem jezika kao apstraktnoga sustava znakova. Savladat će u određenoj mjeri 'govor' kao proces proizvodnje glasova, kao puko glasanje, budući da nisu oštećeni govorni organi. No njihov će govor, u većini, ostalim sudionicima komunikacijskoga procesa biti nerazumljiv i nejasan“ (Pavličević-Franić, 2005:17).

Kako prepoznati poremećaj izgovora?

Poremećaji izgovora javljaju se u tri oblika:

- izostavljanje ili nečujna realizacija glasa (omisija): dijete ne može izgovoriti neki glas (npr. umjesto ruka izgovara uka, umjesto trava izgovara taava...)
- zamjena glasa (supstitucija): dijete glas ili skupinu glasova koje ne može izgovoriti zamjenjuje drugim glasom (npr. umjesto riba izgovara jiba)
- nepravilno izgovaranje glasa ili skupine glasova (distorzija): dijete izgovara glasove, ali njihova zvukovna realizacija odstupa od standardnog izgovora (umekšan izgovor glasova š,č,ž i grleni izgovor glasa r).

Također, djeca mogu pogrešno izgovarati određene glasove, te razlikujemo:

- sigmatizam (poremećaj izgovora glasova s,z,c)
- rotacizam (poremećaj izgovora glasa r)
- lambdacizam (poremećaj izgovora glasova l i lj)

- kapacizam i gamacizam (poremećaj izgovora glasova k i g)
- tetacizam i deltacizam (poremećaj izgovora glasova t i d)
- etacizam (poremećaj izgovora glasa e) (Andrešić, Benc Štuka, Guco Crevar, Ivanković, Mance, Mesec, Tambić, 2010).

„Ako dijete najčešće ne obraća pozornost niti na vas, niti na ostale ukućane, ni s kim ne surađuje i izbjegava kontakt očima, vjerojatno se radi o problemu koji nije samo govorno-jezični“ (Rade, 2003:8). U takvim situacijama, potrebno je zatražiti stručnu pomoć.

6.1. Dječje jezične pogreške

Ispočetka djeca sporo usvajaju riječi. Kada njihov rječnik dosegne oko pedeset riječi koje mogu izgovoriti, rječnik naglo raste, što možemo nazvati eksplozijom imenovanja. No, dok se rječnik još ne proširi, djeca nisu upoznata sa svim pojmovima, stoga koriste ‘zamjenske’ riječi. U nastavku su navedene dječje pogreške pri usvajanju jezika (prema Posokhova, 2008):

- prekomjerno proširivanje: uobičajena pogreška, javlja se iz dva razloga: dijete ne razumije pojam, nedostaje mu riječ da bi izrazio pojam (npr. kućna pudlica je pas; kasnije sve što liči na psa je pas; pas može postati mačka, lisica, zec...)
- preuske kategorije pojmova (manje uobičajena u produkciji riječi; često se javlja u razumijevanju). Djeca ne koriste ime koje znaju za predmete za koje je ono prikladno (ptica; prije će pokazati leptira nego noja)
- izmišljanje (češalj za travu umjesto kosilice) za ime predmeta koje još ne znaju
- prva spajanja riječi (oko 2. g) koriste istu frazu za nekoliko značenja: tatin šešir: ime predmeta; zahtjev da skine šešir, ili opažanje da otac stavlja šešir.

„Učenje naziva predmeta potpomognuto je roditeljskim modeliranjem (izravno ili u svakodnevnim interakcijama; igra izvornih riječi)“ (Posokhova 2008: 24).

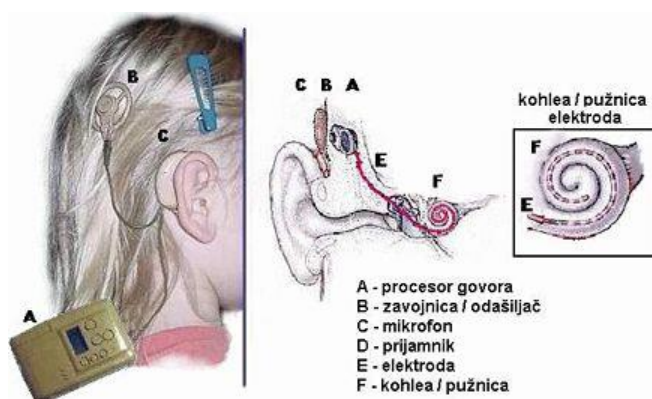
Da bi dijete ovladalo svim pojmovima, to jest, da se proširi dječji rječnik, potrebna je stalna komunikacija s djetetom te razne aktivnosti kojima se potiče obogaćivanje rječnika, jer kako je već navedeno, razvoj djetetova govora ovisi o tome koliko je njegova okolina poticajna (Posokhova, 2008).

7. Nijemost i gluhoća

Većini ljudi je cilj u životu uspjeti, imati obitelj, novaca, i lijepo živjeti, no nekima je to tek sporedno. Tim ljudima je najveći cilj biti zdrav, ne isticati se jer zdravlje je najveće bogatstvo. Nažalost, u svijetu postoji mnogo osoba koje imaju poteškoća sa zdravljem i bore se s bolesti. Jedna od najvećih poteškoća je kad osoba ne čuje i ne govori. U nastavku će se opisivati međusobno sporazumijevanje takvih osoba te na koji im način možemo olakšati i razgovarati s njima, jer nije lako kad si cijeli život 'obilježen'.

Gluhoća označava potpuni gubitak sluha u govornim frekvencijama iznad 93 decibela, dok naglušost podrazumijeva manje ili veće oštećenje sluha (Izvor: <http://bontech.hr/gluhoca-i-naglušost/> (pristupljeno 22. kolovoza 2017.), dok se nijemost može objasniti kao nemogućnost govora. Do gluhoće može doći na različite načine; prije rođenja, tokom poroda te nakon rođenja. Gluhoća i nijemost su često povezane, a nerijetko se uz to veže i neka teškoća, kao što je autizam, poteškoće u razvoju, shizofrenija, ADHD, emocionalni problemi...

Danas postoje naprave koje naglušim osobama omogućavaju da čuju, a to su umjetna pužnica i slušni aparat. Umjetna pužnica se najčešće upotrebljava kad se dijete rodi potpuno gluho te stvara naglušost.

Slika 2: Umjetna pužnica

Izvor:

(https://www.google.hr/search?q=citanje+s+usana&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAcQ_AUoAWoVChMIvbqi5OEyQIVyGsUCH01PgEx&biw=1366&bih=653#tbm=isch&q=umjetna+puznica&imgsrc=AcKqX6b7voSy4M%3A, pristupljeno 22. kolovoza 2017)

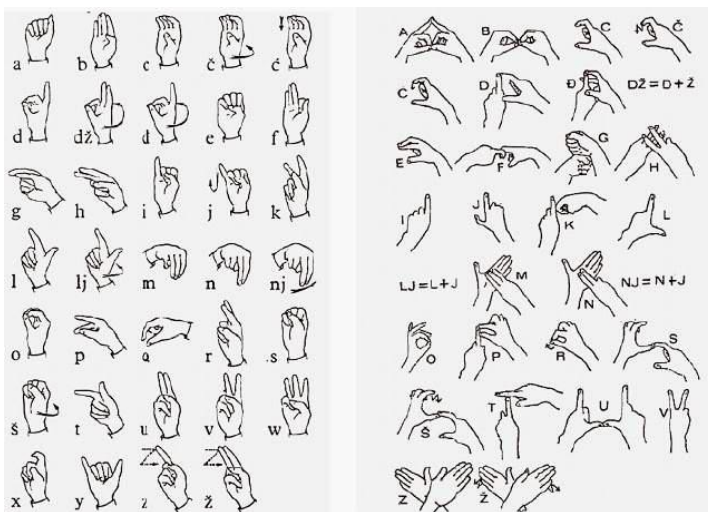
7.1. Oblici komunikacije kod gluhih osoba

Jedna vrsta usmene, govorene komunikacije jest znakovni jezik, jezik gluhih. Osobe koje ne čuju, a u većini slučajeva i ne govore, moraju se oslanjati na ono što bi im pomoglo da mogu komunicirati, a to su:

- ručne abecede (svako slovo ima svoj znak)
- pravi znakovni jezik gluhih (svaka riječ ima svoj znak)
- oralno-znakovna komunikacija (pokazivanje znakova i govor).

Treba dugo iskustvo da bi se razumjelo gluhu osobu dok priča na znakovnom jeziku bez da koristi glas ili pomoć usana. Gluhe osobe razgovaraju na potpuno drugačiji način od onog što smo mi navikli. Osim riječi, treba naučiti i način komunikacije.

Nisu svi gluhi sposobni čitati sa usana, isto kao što ni znakovni jezik ne znaju svi gluhi. S druge strane, svaka gluha osoba ima sebi svojstven način pričanja. Ono što je nama boja glasa, njima je brzina pokreta i način slaganja rečenica.

Slika 3: Jednoručna i dvoručna abeceda (jedan znak-jedno slovo)

Izvor:

(https://www.google.hr/search?q=znakovni+jezik&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAcQ_AUoAWoVChMI2-bBnN_OyAIVStYsCh3ZMAvG&biw=1366&bih=653#imgrc=MwjFM52Rr9XFfM%3A, pristupljeno 22. kolovoza 2017)

8. Aktivnosti za razvoj govora

Za dijete nije dovoljno da samo pričamo s njime i govorimo: „Reci mama, reci tata...“. Kao i za sve, treba se potruditi da učenje bude zabavno i privlačno djetetu. U nastavku su navedene neke aktivnosti koje mogu pomoći pri razvijanju rječnika te nekih drugih područja djetetova razvoja.

8.1. Razvoj govora pričom

Djetetovom sposobnošću da samostalno ispriča priču, saznajemo sve o razvoju njegova govora te o cjelokupnom razvoju (logično zaključivanje, kreativnost, razmišljanje...). Govor djeteta razvija se komunikacijom s djetetom te raznim aktivnostima. U nastavku se nalaze neke aktivnosti koje su predškolskom djetetu zanimljive te zahtijevaju mentalni napor.

Aktivnosti su podijeljene u deset kategorija, ovisno o pomoćnom sredstvu (slika, tekst, predmet...). Prema Tkačenko (2012), djetetu možemo ponuditi da sastavlja priču prema:

1. promatranim radnjama:
 - a. objašnjava što radi
 - b. opisuje što se događa vani
2. nizu slika što prikazuju događaje:
 - a. na temelju stripa priča priču
3. odslušanom tekstu i slici:
 - a. na temelju odslušanog teksta i gledajući slike prepričava priču
4. slici koja prikazuje neki događaj:
 - a. promatra sadržaj slike te detaljno prepričava priču
5. po sjećanju:
 - a. dijete se nečeg prisjeća (događaja, animiranog filma...) te prepričava priču o onome što je vidjelo i doživjelo
6. simbolima:
 - a. prepričava sadržaj priče prema ponuđenim ključnim slikama
 - b. pogađa zanimanja osoba sa slika
7. shemama:

- a. na temelju shema dijete priča priču
8. stvarnim predmetima:
- a. djetetu pokažemo neki predmet na što on ostalima opisuje što je vidio te ostala djeca pogađaju o čemu se radi
 - b. pred dijete stavimo tri slična predmeta, na što on objašnjava koje su im sličnosti, a koje razlike
9. slikama što prikazuju predmete:
- a. na temelju slika predmeta dijete priča priču
10. zadanim ključnim riječima:
- a. dijete odgovara na problemska pitanja, zamišlja i opisuje slučaj koji se spominje u pitanju.

Kako bi vježbe bile učinkovitije, potrebna je zainteresiranost odgojitelja, angažiranost, ustrajnost, srdačnost, strpljenje, veselje i humor. Dijete treba poticati osmijehom i divljenjem uspjehu.

8.2. Igre

S djetetom treba stalno raditi, poticati ga da napreduje, pa tako i kod govora. Djeca najbolje uče kroz igru, stoga ćemo im ponuditi razne igre kojima se razvija glas, slušna pažnja i govorni sluh.

Primjeri igara prema Posokhova, 2008:

- Pogodi tko te zove: jedno dijete je leđima okrenuto od druge djece. Voditelj pokaže prstom na nekoga, a to dijete izgovara ime onoga tko je okrenut leđima. To dijete pogađa tko ga je zvao. Kada pogodi, dijete koje ga je dozvalo zauzima njegovo mjesto te se igra nastavlja.
- Glazbene čaše: u pet staklenih čaša natočimo vode, s time da se u svakoj čaši nalazi različita količina vode. Drvenim štapićem lagano udaramo po čašama, te samim time isprobavamo visinu tonova. Zatim dijete isprobava udarati i svirati.
- Navedi što čuješ: prilikom igre u parku ili šetnje, zastanemo, okupimo svu djecu te predložimo jednom djetetu da zatvori oči i nabroji što čuje (zvuk automobila, cvrkut ptica, razgovor ljudi...) te mnoge druge igre.

Dijete treba svakodnevno napredovati, a da bi se to omogućilo potreban je kreativan i kompetentan odgojitelj.

8.3. Igre prstima

Kako bi djetetov govor bio što bogatiji, potrebna je stalna komunikacija i rad. Jedan od načina poboljšanja jesu pjesme. Kada se pjeva neka pjesma, poželjno je pratiti riječi prstima. Zašto? „Što su djetetovi prstići aktivniji, to se bolje ostvaruje njegov govorni, emocionalni i intelektualni razvoj“ (Herljević, Posokhova, 2007:115). Kada se ne možemo sjetiti neke riječi, često pucketamo prstima, što nam pomaže da se sjetimo. Na temelju provedenog istraživanja, utvrđeno je da kada razvoj prstiju odgovara dobi, tada je i govor uredan, no kada razvoj fine motorike zaostaje, tada zaostaje i razvoj govora (Herljević, Posokhova, 2007).

Veoma dobru vježbu za razvoj govora čini učenje pjesmica, brojalice ili zagonetaka. Poželjno je tome pridružiti pokrete ruku. Time ćemo kod djeteta razvijati govor, finu motoriku ruku, logično zaključivanje te stvarati veselo raspoloženje.

Primjeri (prema Herljević, Posokhova, 2007):

- Usvajanje glasa S:
Osam sati (dijete pokaže na sat),
treba večerati (radi pokrete rukama kao da jede).
Operi ruke (radi pokrete pranja ruku)!
Tu su kruh i sol (pokazuje rukama ispred sebe)!
Posoli salatu (čini pokrete rukama da nešto uzima i prosipa)
i stavi na stol (stavlja ispred sebe).
- Usvajanje pojmova:
Sad ćemo igrati igru takvu-
pokaži mi dlan (raširimo prste), a zatim – šaku (stisnemo prste u šaku).
- Pravljenje životinja:
Dlanove okrenemo prema tijelu. Ispružimo i isprepletimo palce, a prste spojimo te radimo pokrete naprijed-natrag, baš kao kad ptica maše krilima kad leti, pa zapjevamo pjesmicu:
Leti ptica s grane na granu,
svojim ptićima traži hranu.

9. Artikulacija

Artikulaciju možemo definirati kao sposobnost pravilnog izgovora. U hrvatskom jeziku pojam artikulacija predstavlja jasno i razgovijetno izgovaranje glasova i glasovnih skupina. Pokreti govornih organa poput jezika i usta omogućavaju da različiti ljudi na različite načine izgovaraju određene riječi i slogove (Izvor: <http://velikirecnik.com/2016/08/08/artikulacija/>, pristupljeno 14. rujna 2017, vlastiti prijevod,).

Opće karakteristike razvoja artikuliranog govora:

Neprekidnost: svako dijete ima svoj vlastiti tempo razvoja govora, no karakteristično je da taj razvoj traje neodređeno i da je ustvari jako teško točno odrediti razdoblje kada jedna faza završava a druga počinje. Stoga imamo dojam da su promjene stalne i da se pretaču jedna u drugu.

Stalnost: dijeli se na faze pojačanog i smanjenog razvoja govora. U prvoj fazi (3-5 godina) djetetov govor je pojačan te se stalno pojavljuju nove riječi. Sa 6 godina nema kod djeteta noviteta, nego koristi već usvojene riječi. Krajem predškolskog razdoblja, to jest, polaskom u školu djetetov govor dobiva eksploziju rječnika.

U govoru se najprije uče cjeline, a zatim elementi. Kada djeca uče govoriti, neke riječi usvoje ranije, a neke kasnije, stoga artikuliraju glas na razne načine u različitim riječima (Pavličević Franić, 2005).

10. Utjecaj unutarnjih čimbenika na razvoj govora

10.1. Utjecaj spola

Kada se govori o govoru djevojčica i dječaka, svatko će reći da djevojčice počinju ranije govoriti te i govore više, dok su dječaci šutljiviji. Na osnovu provedenog istraživanja Apel i Masterson, došlo je do zaključka da većina djevojčica ima referentni stil usvajanja jezika, dok polovica dječaka ima ekspresivni stil. Djevojčice pokazuju veću razgovjetnost i preciznost u govoru i jezično su naprednije od dječaka, no vremenom se te razlike izjednačavaju.

Kada roditelji razgovaraju s djecom, s dječacima razgovaraju o igrama, radnjama u igri, dok kod djevojčica koriste složene i apstraktne riječi te govore o emocijama. Također, važno je napomenuti i različite igre. Većina dječaka igra se modelima automobila i ostalim motornim vozilima, robotima i slično. Prilikom igre nije zastupljen razgovor te je veća sklonost proizvođenju bučnih zvukova, za razliku od igre djevojčica. Poznato je da se većina djevojčica igra raznim lutkama, što podrazumijeva veće verbalno izražavanje, češće postavljanje pitanja, pričanje igrački. Na to, kao roditelji i odgojitelji možemo utjecati na način da djetetu ponudimo više govorno-jezičnih situacija kroz igru i razne aktivnosti, što će povećati iskustva djeteta koje uči jezik (Apel, Masterson, 2004).

10.2. Utjecaj redoslijeda rođenja

Istraživanjem, došlo se do zaključka da prvorodena djeca imaju veći rječnik od kasnije rođene djece. Također, kasnije rođena djeca ranije razvijaju konverzijske vještine od prvorodene braće i sestara. Drugorođena djeca se bolje zadržavaju na temi razgovora, iz čega možemo zaključiti da lakše sklapaju prijateljstva. Kada roditelji razgovaraju s djecom, zamijećeno je da više potiču govorno-jezični razvoj svojih prvorodenaca, skloniji su govoriti kompleksnijim rečenicama te postavljaju više otvorenih pitanja. Iz navedenih razloga, prvorodeno dijete dobiva viši stupanj jezičnih modela, što je izuzetno korisno u razvoju jezika i govora (Apel, Masterson, 2004).

10.3. Utjecaj razlike između ljevaka i dešnjaka

U dalekoj prošlosti, ljevake se smatralo demonima, vješticama, pobornicima sotone i slično. Negativan stav prema ljevorukim osobama održavao se do nedavno. Sve do unazad tridesetak godina, u obitelji i u školama vršio se pritisak na ljevake kako bi postali dešnjaci, no nitko nije zamjećivao što se događa s djetetom.

Lijeva polutka mozga upravlja desnom stranom tijela, dok desna polutka mozga upravlja lijevom stranom tijela te svaka polutka ima svoju određenu funkciju. Kod ljevaka je sve obrnuto za razliku od dešnjaka. Postupkom mijenjanja 'glavne ruke', u mozgu se radi 'premještaj' funkcija, to jest, radi se nešto što nije prirodno, što sa sobom nosi svoje posljedice. Što se tiče govora, te posljedice su mucanje, a u pubertetu može doći do problema s mutiranjem, lomom glasa te nervoznih smetnji.

Ljevorukost se ne smije braniti niti smatrati nečim drugačijim.

10.4. Utjecaj vida

Dešava se i da djeca usporena govorno-jezičnog razvoja imaju i slabije vizualno-motorne sposobnosti, koje se očituju u nepotpunim i pogrešnim načinima na koje dijete pokušava izvesti neku radnju (Rade, 2003).

Kod djece koja vide slabije, često je prisutan i otežan razvoj govora. Kada se obraćamo djetetu, ono gleda pokrete naših usana te samo pokušava izgovoriti riječ. Dijete koje ne vidi, ne zna kako oblikovati usne prilikom izgovora određenog glasa, stoga će se govor otežano razvijati.

S takvim djetetom je potrebno više rada i truda kako bi se njegove funkcije što bolje i više razvijale.

11. Utjecaj vanjskih čimbenika na razvoj govora

11.1. Utjecaj odgojitelja

Kako je već navedeno, govor djeteta razvija se stalnom komunikacijom s djetetom te raznim aktivnostima. Odgojitelj komunicira s djecom verbalnim i neverbalnim putem, sluša djecu te prati njihove potrebe, radi na svim područjima razvoja, ali i na poboljšanju vlastite komunikacije. Tonom i riječima djeci prenosimo emocije, a djeca vrlo dobro osjećaju strah, nesigurnost i neljubaznost u glasu odgojitelja. U dobi polaska u vrtić jezik dobiva sve značajniju ulogu, a ljudski glas također nezamjenjivu ulogu u razvoju dječje osobnosti. Samim time važno je da je svaki odgojitelj svjestan zbog čega treba njegovati i svoju govornu kulturu, te voditi računa o kvaliteti artikulacije, o intonaciji, kao i tehnici disanja tijekom pričanja, recitiranja i pjevanja (Izvor: <http://www.dvds.hr/pdf/komunikacija.pdf>, pristupljeno 22. kolovoza 2017).

11.2. Utjecaj vršnjaka

Do govora neće doći ako nema utjecaja socijalne sredine. Za normalan razvoj govora potrebno je biti u ljudskom okruženju, stoga dijete stalno treba širiti krug osoba s kojima stupa u kontakt. Takva iskustva obogaćuju njegov život novim doživljajima, hrabre ga i potiču njegove komunikacijske i govorne sposobnosti (Rade, 2003). U početku, djetetu su najvažniji odnosi s obitelji, a kasnije važnu ulogu imaju odnosi s vršnjacima i odgojiteljima, što se nastavlja i u školskom razdoblju. Kako bi dijete bilo socijalno vješto, potrebno je uspostavljati uspješne odnose s okolinom, postizati osobno zadovoljstvo i komunicirati s okolinom na način da ostvaruje svoje potrebe, želje i prava.

Odnosi s vršnjacima su važni kod djece jer razmjenjuju iskustva, ideje, sklapaju prijateljstva, igraju se...

11.3. Utjecaj obitelji

Roditelji su prvi ljudi s kojima dijete započinje komunicirati, oni mu postavljaju temelj života. O njima ovisi kakvo će to dijete biti, jer će se njihov odgoj očitavati u

djetetovim kasnijim postupcima. Dijete se ne smije zanemarivati, nego treba konstantno pričati s njime, postavljati mu pitanja i slično.

11.4. Dvojezičnost u obitelji

U današnje vrijeme, većina ljudi piše i govori bar jedan strani jezik. Poznavanje drugog jezika ne može naškoditi, već naprotiv, pomaže pri komunikaciji s ljudima druge nacionalnosti.

Nerijetko, djeca već u najranijoj dobi uz materinski jezik usvajaju još jedan ili više jezika. Do usvajanja i upotrebe dvaju jezika može doći zbog raznih razloga; pripadnost manjinskoj grupi jezika, mješoviti brak, život u stranoj zemlji (Prebeg-Vilke, 1991)... Djeca lakše usvajaju jezike za razliku od odraslih, stoga je dobro za dijete da već u najranijoj dobi usvaja dva jezika, a vremenom ga samo nadograđuje. Dakako, to ne mora biti nužno.

Kada dijete krene u školu, počne učiti strani jezik, najčešće su to engleski i njemački, ponegdje i talijanski jezik. Također, učenje stranog jezika se može pronaći i u nekim vrtićima.

Hrvatski jezik polako propada, sve je više posuđenica, a najviše iz engleskog jezika, naprimjer: 'selfi', 'fejs', 'puzzle', 'frend'...

Učenje stranih jezika je dobro i za razvoj govora iz razloga što se povećava rječnik djeteta,

11.5. Utjecaj televizije, računala i video igara

Danas se u svakoj kući nalazi bar jedno računalo i bar jedan televizor. Tehnologija je u današnje vrijeme nezaobilazna, kako za nas, tako i kod djece predškolske dobi. Djeca se sve ranije susreću s tehnologijom, već u jaslčkoj dobi. Roditelji često djeci daju mobitel i razne igre, čisto da odmore i da su djeca mirna. No, koliko je to dobro za njih, posebice za njihov govor? Provodeći vrijeme pred ekranom, mediji imaju potencijal dominiranja djetetovim životom do te mjere da počnu sprječavati društvene interakcije s vršnjacima i odraslima (Apel, Masterson, 2004).

Mediji imaju svoje pozitivne i negativne strane. Televizija može biti korisna za razvoj djetetove maštovite igre, a istovremeno, duljim gledanjem televizije opadaju jezične

sposobnosti. No, televizija se pokazala izrazito korisnom u učenju drugog (stranog) jezika (Izvor: <https://matrixworldhr.com/2015/03/01/utjecaj-suvremene-tehnologije-na-razvoj-djece/>, pristupljeno 14. rujna 2017). Djeca imaju najviše koristi od računala kada rade s programima koji su razvojno primjereni razini njihovog jezičnog razvoja, iz razloga što stimuliraju njegov fizički, emocionalni, društveni i kognitivni rad. S druge strane, računala mogu biti loša jer postoji mogućnost da dijete provodi previše vremena računalu, a malo vremena provodi s obitelji i vršnjacima, jer kako je već navedeno, računalo sprječava djecu u doživljavanju i upotrebljavanju društvenih jezičnih vještina. Video igre mogu biti koristi za djetetov jezični razvoj na način da dijete komunicira uvođenjem nekog drugog u igru i razgovara o igri, no velikim dijelom mogu biti i štetne; ne zahtijevaju previše uključenosti uma, stvaraju ovisnost te samim time i ponašanje djeteta ovisi o njima (Apel, Masterson, 2004). Iz navedenog možemo zaključiti da mediji imaju raznovrsne pozitivne strane što se tiče govora, ali i cjelovitog razvoja. Negativnih strana ima nešto manje, ali se uglavnom sve vrti oko toga što opadaju jezične vještine jer djeca ne komuniciraju s ljudima u svojoj okolini. Koliko će djeca provoditi vremena pred ekranom, ovisi samo o roditeljima.

12. Izlaganje

Svatko se barem jednom našao u situaciji da mora nešto izložiti i prezentirati pred većom grupom ljudi. Prilikom toga, važno je kako iznosimo svoj rad, jer to mora biti savršeno. Nekad se i ti nastupi znaju dokumentirati, stoga može nastati problem ako dođe do neke pogreške.

Prije nastupa često dolazi do nervoze zbog brige o izvedbi, a upravo iz tog razloga govori često ispadaju loši, zbog treme (Čerepinko, 2012).

Publika mora povjerovati u ono što se izlaže, stoga treba govoriti izražajno, jasno i s uvjerenjem. Odgojitelji svakodnevno izlažu rad pred djecom, a često pred roditeljima ili drugim odgojiteljima i stručnim suradnicima. Za odgojitelje je važan način na koji govore. Kada nešto predstavlja djeci, odgojitelj mora najprije dobro poznavati temu, a govor mora biti uvjerljiv i jasan. Glas mora biti smiren i ugodan, ne smije se u glasu osjećati nesigurnost i nervoza, paziti da bude jasan i razgovijetan.

Poželjno je dijete poticati prema samostalnom zaključivanju i razmišljanju. Prilikom izlaganja pred djecom treba se držati teme, ne davati previše nepotrebnih informacija te održavati interes djece. Poželjno je uključiti i pokoju igru, postaviti pitanja djeci...

Kako tvrdi Čerepinko (2012), ovih zapovijedi o govoru bi se trebali pridržavati:

- govorite manje, kažite više
- informirajte se o publici
- razmislite o povodu i cilju
- ograničite vrijeme govora
- pripremite se za govor
- govorite samo ako ste kompetentni
- govorite angažirano, koristite govor tijela
- govorite slikovito – govor nije tekst
- vježbajte disanje, glas i dikciju
- svaki govor neka izražava osobnost.

Iz navedenog možemo zaključiti da je važna dobra priprema, informiranost, a ponajviše treba znati kako nešto predstaviti. Nije poželjno zastajkivanje i mucanje.

Nije dovoljno samo govoriti, već treba znati i kako govoriti. Odgojitelji, učitelji i profesori trebaju znati kako dobro održati govor. Kada se učitelj obraća učenicima, mora se potruditi da taj govor bude zanimljiv, jer ovisno o trudu izlagača, djeca će slušati. Ako je taj govor jednoličan, monoton, bez ikakvih radnji i događaja, djeca će brzo izgubiti interes, a samim time neće shvatiti i savladati ono što se izlaže. Kako je već navedeno, u govor treba uložiti truda, uživjeti se u ono o čemu se govori, govoriti izražajno.

Također, kad se kao odgojitelji obraćamo djeci, moramo paziti na koji ćemo način govoriti jer o tome ovisi kako će nas djeca doživljavati. Posebnu pažnju treba pridati tome koje ćemo riječi koristiti. Na dijete ne smijemo vikati, vrijeđati ga, ponižavati, psovati, oponašati ili na bilo koji način učiniti da se osjeća manje vrijednim. Stoga je izlaganje i govor odgojitelja izrazito važan u procesu odgoja i obrazovanja.

13. Zaključak

Proučavajući govor i čimbenike koji utječu na govor, došlo se do saznanja da su svi čimbenici vezani za socijalni, intelektualni, motorički i emocionalni razvoj djeteta. Nije samo jedan čimbenik važan za razvoj samo jednog područja, pa tako ni jedno područje ne uzrokuje jedan čimbenik, stoga možemo reći, kada dijete pokušavamo nečemu naučiti, neka to ne bude razvoj samo tog jednog područja. Kvalitetan i kreativan odgojitelj povezuje sva područja djetetova razvoja u jednu aktivnost jer dijete treba integrirano učiti, a kako bi postali kompetentni odgojitelji treba se stalno nadograđivati te je potrebno cjeloživotno učenje.

Razvijanjem govora, moramo razvijati i druga područja djetetova razvoja, a neki od njih su već navedeni; razvijanje motorike, glazbe...

Komunikacijske vještine su izrazito važne u svakodnevici, a stečemo ih od najranije dobi. Predškolska dob je najvažnija u odgoju djeteta, jer kakvo dijete postane tada, velika je vjerojatnost da će takvo ostati i cijeli život. Dijete treba svakodnevno učiti i razvijati se. Sve što radimo s djetetom i kako se odnosimo prema njemu, sve to ima neke svoje posljedice koje se tek kasnije pokažu kao dobre ili loše.

Govor ima veliku ulogu u životu čovjeka. Ovisno o tome koliko govorimo, koje riječi koristimo, kako govorimo (tiho ili glasno, brzo ili sporo), tako nas drugi ljudi doživljaju. U današnjem svijetu, većina ljudi želi biti u društvu osobe koja riječima i pokretima zabavlja jer je s takvom osobom ugodno biti u društvu, dok osoba koja je šutljiva nije baš popularna i rado viđena u društvu. Također, osobe koje imaju veće komunikacijske vještine lakše nalaze posao, sklapaju prijateljstva, dok osobe koje imaju bogatiji rječnik i koriste stručnije riječi se smatraju inteligentnijima. Danas se svi žele uklopiti, a način na koji ćemo se prezentirati najviše ovisi o tome.

Literatura

Knjige i materijali stručnih organizacija:

ANDREŠIĆ, D., BENC ŠTUKA, N., GUCO CREVAR, N., IVANKOVIĆ, I., MANCE, V., MESEC, I., TAMBIĆ, M. (2010) *Kako dijete govori? Razvoj govora i jezika, najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi*. Velika Gorica: Planet Zoe d.o.o.

APEL, K., MASTERSON, J. J. (2004) *Jezik i govor od rođenja do šeste godine*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.

ČEREPINKO, D. (2012) *Komunikologija: kratki pregled najvažnijih teorija, pojmova i principa*. Varaždin: Veleučilište u Varaždinu

DULČIĆ, A., PAVIČIĆ DOKOZA, K., BAKOTA K., ČILIĆ BURUŠIĆ, L. (2012) *Verbotonalni pristup djeci s teškoćama sluha, slušanja i govora*. Zagreb: Artresor naklada

HERLJEVIĆ, I., POSOKHOVA I. (2007) *Govor, ritam, pokret*. Buševac: Ostvarenje d.o.o.

IGNJATOVIĆ-SAVIĆ, N. (1981) *Razvoj govora kod deteta*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

PAVLIČEVIĆ - FRANIĆ, D. (2005) *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa d.d.

PREBEG-VILKE, M. (1991) *Vaše dijete i jezik, materinski, drugi i strani jezik*. Zagreb: Školska knjiga

POSOKHOVA, I. (2008) *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece, 3. prerađeno izdanje*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.

RADE, R. (2003) *Poticanje ranog govorno-jezičnog razvoja*. Zagreb: FoMa

TKAČENKO, T. (2012) *Velika knjiga aktivnosti i vježbi za razvoj govora*. Velika Gorica: Planet Zoe d.o.o.

VODOPIJA, I. (2006) *Dijete i jezik, od riječi do SMS-a*. Osijek: Ogranak

Mrežni izvori:

1. Izvor: http://www-gewi.uni-graz.at/gralisalt/3.Linguistikarium/Phonetik/BKS/Erzeugung%20der%20Stimme_Schema.html (pristupljeno: 22. kolovoza 2017.)
2. Izvor: http://ucilnica.os-smartnolitija.si/pluginfile.php/5248/mod-resource/content/0/Govorni_organ_i_podjela_glasova_-_pravila.doc (pristupljeno: 21. rujna 2017.)
3. Izvor: https://www.google.hr/search?q=govorni+organi&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjcoeeZsejVAhUEtRQKHRkEB0kQ_AUICigB&biw=1366&bih=605#imgsrc=9yRfI9XsOQZFWM (22. kolovoza 2017.)
4. <http://bontech.hr/gluhoca-i-nagluhost/> (pristupljeno 22. kolovoza 2017.)
5. Izvor: https://www.google.hr/search?q=citanje+s+usana&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAcQ_AUoAWoVChMlvbqi5OEyQIVyGsUCh01PgEx&biw=1366&bih=653#tbn=isch&q=umjetna+puznica&imgsrc=AcKqX6b7voSy4M%3A (pristupljeno 22. kolovoza 2017.)
6. Izvor: https://www.google.hr/search?q=znakovni+jezik&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAcQ_AUoAWoVChMI2-bBnN_OyAIVStYsCh3ZMAvG&biw=1366&bih=653#imgsrc=MwjFM52Rr9XFfM%3A (pristupljeno 22. kolovoza 2017.)
7. Izvor: <http://velikirecnik.com/2016/08/08/artikulacija/> (pristupljeno 14. rujna 2017.)
8. Izvor: <https://matrixworldhr.com/2015/03/01/utjecaj-suvremene-tehnologije-na-razvoj-djece/> (pristupljeno 14. rujna 2017.)

Sažetak

Istraživanje govora i čimbenika koji utječu na govor imalo je za cilj pobliže objasniti općenite informacije o govoru i njegovom razvoju.

U prvom poglavlju „Uvod“ obrađuje se kompozicija rada. Druga cjelina „Govor, jezik i komunikacija“ nastoji objasniti razliku između ta tri pojma. U trećem poglavlju „Razvoj govora“ objašnjavaju se faktori i čimbenici koji utječu na pojavu i razvoj govora. U cjelini „Nastanak glasa“ objašnjava se kako nastaje glas, dok peto poglavlje „Govorni razvoj djeteta od tri mjeseca do sedam godina“ opisuje razvoj djetetova govora od gugutanja i plača do jasnih rečenica. Poglavlje „Usporen govorno-jezični razvoj“ nastoji objasniti koji su poremećaji pri govoru kod djece te kako ih prepoznati. U osmom poglavlju „Aktivnosti za razvoj govora“ nalaze se aktivnosti kojima potičemo djecu na govor opisivanjem predmeta, pričanjem priča, igrama... Cjelina „Artikulacija“ ukratko objašnjava razvoj pravilna djetetova govora. Deseto poglavlje „Utjecaj unutarnjih čimbenika razvoj govora“ nastoji objasniti razlike u usvajanju govora kod biološko određenih stvari, dok poglavlje „Utjecaj vanjskih čimbenika na razvoj govora“ pojašnjava koliko okolina utječe na razvoj djeteta. Cjelina „Izlaganje“ pojašnjava kako održati dobar govor te na što moramo posebno obratiti pozornost. U poglavlju „Zaključak“ objedinjuju se saznanja iz svih poglavlja. Na kraju rada nalazi se popis literature koja je korištena prilikom izrade rada, te sažetak i ključne riječi.

Summary

The final paper „Research of speech and factors affecting it“ was meant to explain some general information about speech more closely.

In the first chapter, „Introduction“, the composition of work is introduced. The second chapter „Speech, language and communication“, explains the difference among the three subjects. In the third chapter, „The development of speech“, some factors and facts which affect the appearance and the development of speech are explained. Unit four „Occurrence of voice“, explains the emergence of voice. The fifth chapter, „Speech development among children aged three months to seven years old“, describes the development of children’s speech from cooing and crying to understandable sentences. Unit seven „Slow speech-language development“, tries to explain some common disorders among children and how to recognize them. Chapter eight, „Activities for the development of speech“, describes some activities which we use to encourage children to speak such as describing the objects, telling stories, playing games... Unit nine, „Articulation“, briefly explains the regular development of speech in children. Chapter ten, „The influence of some inner factors on speech development“, tries to explain the differences which occur during the biological adoption of speech, while unit eleven, „The influence of some external factors on speech development“, explains the impact of a child’s surroundings on speech development. Unit „Exposition“ explains how to maintain a good speech and what we have to pay attention to. Chapter twelve, „Conclusion“, gathers the findings from all the chapters above. In the end of the paper there is a list of all sources used in the process of writing this paper, a summary and key words.

Ključne riječi

A: aktivnost

Č: čimbenici

D: djeca, dvojezičnost

G: glas, gluhoća, govor, govorni organi

J: jezik

K: komunikacija

N: nijemost

P: pogreške

R: razvoj, razumijevanje, rečenica, riječ

S: slog, spol

T: televizija

V: vid

Key words

A: activities

B: bilingualism

C: communication, children

D: deafness, development

F: factors

L: language

M: mistakes

S: sentence, sex, sight, speech, speech organs, speechlessness, syllable

T: television

V: voice

W: word

U: understanding